

Sydafrikanska perspektiv

AV AXEL-IVAR BERGLUND

1. Spänningen

För en tid sedan visades i sydafrikansk TV en film med titeln «The City that waits to die», staden som bidar sin död. Filmen handlade om staden San Francisco och en nära förestående jordbävning. Jordbävningen beräknas äga rum inom 5 år. Som konsekvens av sina iakttagelser har vetenskapsmän varnat och försökt dra uppmärksamhet till de händelser som kommer att ske. Men San Franciscos invånare reagerar inte. Hur reagerar man när en jordbävning hotar?

Jordbävningen kommer att utlösas av en spricka i jordens yta. Sprickan kallas «The San Andreas Fault». Jordmassornas rörelser är givetvis oändligt små, men de är stora nog att kunna registreras av de fina instrument som Gud givit människor visdom att framställa. Man har alltså kunnat kartlägga hur spänningen mellan två landmassor växer och intensifieras. Utifrån denna kartläggning har man kunnat räkna ut hur spänningsförhållandet kommer att växa tills det blir helt outhärdligt. När bristningen sker, utlöses jordbävningen och katastrofen som drabbade San Francisco år 1906 kommer att upprepas. Tiotusentals människor kommer att bli hemlösa, oändligt många blir skadade till kropp och själ, tusentals måste dö. Allt detta har vetenskapsmännen förutsagt, och de har höjt sina varningsrop. Men San Francisco-borna reagerar inte. Hur får man folk att reagera när en jordbävning hotar inom 5 år?

Också i Sydafrika konfronteras vi av en katastrof, ett «San Andreas Fault» mellan 2 befolkningsmassor som drar åt var sitt håll. Spänningen bara växer, och alla tecken pekar på en våldsam brytningspunkt, en jordbävning långt värre än den som kommer att skaka San Francisco. Tragedien som började den 16 juni 1976 är ett av

de påtagliga tecknen på en förestående katastrof. Dagens strejker bland arbetare och skolungdomars demonstrationer är ett annat.

Långt innan händelserna år 1976 ägde rum, har Gudsmän och profeter talat i landet. De har varit, och fortfar att vara, Guds varningsröster. Jag tillåter mig nämna människor sådana som professorerna Z. K. Matthews, Edgar Brookes och Monica Wilson, Allan Paton, Albert Luthuli, Robert Sobukwe, ärkebiskop Dennis Hurley, biskop Leonard Auala, David Bosch, John Rees, Samuel Buti, Desmond Tutu, Fred van Wyk. Dessa, och många andra med dem, har varit röster som ropat ut, att om bättring och omvändelse inte blir landets angelägnaste omsorg, kommer hemsökelse att drabba dess invånare, såsom Israel drabbades när detta Guds folk avvek från Gud och Hans vägar. Men trots profetröster och andra varningstecken har ledande sydafrikaner inte reagerat. I stället har man valt att tysta ner varningsropen för att slippa höra det skrämmande budskapet. Premiärminister Botha har sagt att landets försvarsmakt ännu inte tillfullo visat vad den kan åstadkomma. Allt säges därför vara under kontroll. Det råder inte någon allvarlig krissituation i landet. Och skulle någonting hända, inspirerat av agitatorer och kommunister, liberaler och andra statsfientliga element, kommer försvarsmakten och polisen att gå till aktion med förödande styrka. Hur får man folk att reagera när en katastrof hotar realistiskt som Guds profeter och varningstecknen i Sydafrika säger oss vara fallet?

2. Onsdagen den 16 juni, 1976

Tillåt mig säga några inledande ord om oroligheterna i Soweto. När skolbarnen demonstrerade mot Afrikaans som undervisningsspråk i matematiska och naturvetenskapliga ämnen, gjorde de det av flera skäl. Språket är en symbol för de vitas herravälde över dem, och beslutet att undervisning skulle ske på Afrikaans hade fattats av vita. Man hävdade att undervisningsmaterialet var bristfälligt, att lärarna inte kunde uttrycka sig begripligt på Afrikaans och att inte heller eleverna hade tillräckliga kunskaper i språket. Innan demonstrationerna började hade man uppvaktat myndigheterna, dels genom skolornas officiella organ, dels genom föräldraföreningar. När veckorna blivit månader och årsexamen kom allt närmare utan att någonting märkbart hände, tog skolungdomarna saken i egna händer. Demonstrationerna var i fredligt syfte. Ingen tänkte sig att det skulle bli blodutgjutelse. Officiella siffror anger att över 400 skol-

barn stupade, och att 3 vita dog i upploppen.

Skolbarnen ville åt systemet. När man inte längre kunde göra sin röst hörd, började förstörelsen i Soweto. Ingen försvarar det onda som hände när så många byggnader och institutioner brändes till marken, men det är fel att tro att aktionen var ett planlöst förstörande. Administrationsbyggnader brändes därför att de var systemets representation i Soweto. Man förstörde skolor, därför att dessa byggnader var undermåligt byggda och illa utrustade symboler för allt som «Bantu Education» vill vara. Man brände också systembolag och ölkaféer. Motiveringen var att dessa var symbol för en moralisk nedbrytning av barnens fäder, ett konsekvent och effektivt fråntagande dem deras mannakraft så att de forblev viljelösa stackare, försupna män som slösade bort sina pengar på sprit och narkotika istället för att köpa mat och kläder till hustru och barn. Vi måste också erkänna att skolbarnen i Soweto på kort tid gjorde vad varken polis, socialarbetare eller Kyrkan kunnat göra i alla år Soweto existerat. De fick nämligen tillfälligt bukt med den illegala hembränningen. Man sade till hembrännarna, alla väl kända av Soweto-bornas, att de fick sälja slut på de lager de hade, men ingen ytterligare produktion skulle tolereras. I hänförelsen lovade ungdomarna varandra att de omedelbart skulle upphöra med bruk av både alkohol och narkotika, och på ett alldeles enastående sätt lyfte de Sowetos moraliska standard från fylleriets ok. En moralisk revolt som ett led i ungdomens kamp för folkets människovärde. Tyvärr varade dock denna moraliska upprustning bare en kortare tid, och snart såldes alkohol och narkotika som förr.

3. Sydafrikas dilemma

Vad är då Sydafrikas dilemma?

Av de många och varierande dilemman som Sydafrika ställs inför vill jag nämna tre. Valet av de två första motiveras bl.a. av de kristna värderingar som den sydafrikanska regeringen säger vara grundläggande för landets lagstiftning och styre. Det tredje vill jag beröra dels därför att det placerar konfliktsituationen i Sydafrika i ett historiskt, socialt, ekonomiskt och religiöst perspektiv, dels beskriver allmänmännsliga frågor som har att göra med ondskans närvaro överallt där människor finns. Situationen sådan den är i Sydafrika av idag är i många avseenden ett arv från det förgångna, och den har att göra med den fallna människans oförmåga att själv rädda sig ur katastrof. Därmed inte sagt att vi bara har att acceptera situa-

tionen sådan den ter sig idag. Kyrkan är kallad att i eländet och lidandet vara Guds röst och starka verktyg som motsätter sig ondskan och verkar för allt gott.

Den fundamentala och primära villfarelsen i Sydafrika är att man försöker legalisera, d.v.s. göra till gott, det som till sin natur och sitt väsen är ont. Berättelsen om Babels torn är min utgångspunkt. Det är sant att bara Gud i sin allmakt kan låta gott komma av ont. I språkens mångfald låter Han skönhet ta sig uttryck i poesi och annan skrift. Men budskapet som Genesis 11 förmedlar är först och främst att språkförbistring och folkens åtskillnad är någonting ont. Som konsekvens av människors högmot och självtillräcklighet den gången då de ville bygga sig en stad med ett torn vars spets skulle räcka ända upp i himmelen, till Gud, beskriver Bibeln försöksresultatet som inget mindre än en universell katastrof, ett straff och en förbannelse. Babel och Babylon blir efter Genesiskildringen en symbol för det onda. Överallt står den staden för splittring och desintegration, för osämja och hat, för exploatering och förtryck, för moralisk och fysisk orenhet, för ogudaktighet och avfall, för ondskan i alla dess former och arter. När den yttersta dagen bryter in måste därför Babel gå under, ett fall som en Guds säre fick se i ett ögonblick av hänförelse: «Ve, ve dig, du stora stad, genom vars skattar alla de därinne, som hade skepp på havet, blev rika! I ett ögonblick har den nu blivit förödd.» (Uppb. 18, 19). Eller: «Fallet, fallet är det stora Babylon, som har givit alla folk att dricka av sin otukts vredesvin» (Uppb. 14, 8).

Det grundläggande misstaget är att man inte upptäckt att den babyloniska folkåtskillnaden är en förbannelse. Istället har man försökt, och försökt förgäves, att läsa ett evangelium i budskapet givet oss i Genesis 11, ett ord om folkåtskillnad såsom någonting givet människor av Gud, och därför en god sak. Att språkförbistring och folkåtskillnad i själva verket är någonting ont och istället borde motarbetas är inte acceptabelt i Sydafrika. Där är «apartheid», «separate development», legaliserat.

Det andra dilemma går hand i hand med det första. Har man i Sydafrika inte lyckats tillämpa Bibelns budskap om Babel och dess katastrof, har man inte heller fattat den roll som Jerusalem spelar. De styrande i landet har att upptäcka, att Jerusalem är Babels motsats. Jerusalem är i Skriften samlingsplatsen, stället där folk och människor kommer samman, orten där också Gud möter människor. Så var det den gång då Abraham skulle offra sin son, den äls-

kade och ende, mirakulöst född, vilkens död ersattes av ett ställföreträdande lamm vars huvud fångats i törnen — Moriah berg är ingen annan ort än det senare Jerusalem. Så var det för det fromma Israel som årligen drog upp till staden för att där fira Gud och Hans mäktiga handlingar. Så var det för psalmsångaren, och så var det för profeterna. Jesaja ropar ut sin framtidssyn om Jerusalem: «Se, där komma de fjärran ifrån! Ja, somliga från norr och andra från väster, somliga ock från sinéernas land» (Jes. 49, 12). Jerusalem är överallt samlingsplatsen, och centralgestalten i staden är Gud Fadern, Hans Messias och Anden. Så var det med Honom som till lärjungarna sade: «När jag bliver upphöjd från jorden, skall jag draga alla till mig» (Joh. 12, 32). I en stund då Han hissats upp mellan himmel och jord, tillhörande ingendera, och just därför blev den förbindande länken mellan Gud och människor, är Han centralgestalten i hela världens historia, samlingspunkten som också är ingångsporten till Guds härlighet. Och vi noterar att Hans kors restes på Jerusalemitisk mark. Så var det också när Han befallde lärjungaskaran att gå ut och samla, och så är det i löftet om gemenskap alla dagar intill tidens ände (Matt. 28, 18). Så var det den första kristna pingsten. «När sedan pingstdagen var inne voro de alla församlade med varandra, då kom plötsligt från himmelen ett dån, såsom om en våldsamt storm hade farit fram; och det uppfyllde huset där de voro. Och tungor såsom av eld visade sig för dem och fördelade sig och satte sig på dem, en på var av dem. Och de blevo alla uppfyllda av Helig Ande och begynte tala andra tungomål, efter som Anden ingav dem» (Apg. 2, 1—4). Pingsten blir Babel-tornets svar. Språkförbistring och folksplittring övervinns genom den av Anden förmedlade enheten given i Kyrkan.

Jerusalem står för frälsning: Denna innebär gemenskap, frihet, glädje, salighet, allt gott. Jerusalem blir därför bilden av himmelen och all dess härlighet, och alltså orden om det himmelska Jerusalem i Uppenbarelseboken. Det är sydafrikansk tragedi att man inte upptäckt detta viktiga bibliska budskap om samling och gemenskap.

Tragedien vad gäller Bibelns läxa om Babel och Jerusalem blir desto mer påträngande när man besinnar att kanske ingenstans på jordens yta, utom förmodligen i USA, finns så olika människor och så många folktyper samlade inom ett begränsat område som just i Sydafrika — en ledande språkvetenskapsman vid Witwatersrands universitet har nyligen sagt att vi har att räkna med inte mindre än

49 arter av det språk som enbart Bushmän talar! Och Bushmän utgör en ringa del av landets befolkning. Jag vet inte hur många språk som representeras i Sydafrika — jag vet bara att de är många, kanske fler än i Jerusalem den första kristna pingsten. Läger man så till den sydafrikanska övertygelsen att man handlar på biblisk grund i lagstiftning, och att landets ledande personligheter verkligen försöker ta sin kristna tro på allvar, blir situationen desto mer tillspetsad. Det är nog få länder i världen som har regeringsledamöter som varje söndag är i Guds hus och på vardagarna läser både morgon- och aftonbön så flitigt som i Sydafrika och många gör det av andra skäl än formalism och gammal god sed. De är övertygade, allvarligt sinnade människor.

Ibland, när man drömmer önskedrömmen, ser man Jerusalem förverkligas i Sydafrika. Folkingredienserna och språkförbistringen finns där, i rikt mått. Så också, i viss mån, gudsfruktan och gudstillgivenhet. Men det brister i den nödvändiga, våghalsigt barnliga tron som behövs för att förena ingredienserna som skall skapas om till den nya. Vi vågar inte ta steget in i det otroliga. Vår tro saknar tillförsikten att Gud till sist kan göra någonting av oss. Därför går vi miste om Jerusalems välsignelse.

Önskedrömmen förverkligar Jerusalem i Sydafrika! Välsignat och berikat av denna gudomliga upplevelse blir det sydafrikanska vittnesbördet till en splittrad värld ett ord om konsten att leva tillsammans och om lyckan att ha funnit varandra. Därför att vittnesbördet grundas på en synnerligen dyrköpt förvandling blir det desto mer värdefullt. Det är ju så, att det dyrt erhållna, det som fötts med vånda och förverkligats enbart därför att Gud låtit det ske så, det blir så mycket klarare och djupare än det lättvindigt vunna!

Det tredje dilemmat har att göra med ondskans makt i världen och dess yttringar i Sydafrika.

4. Ideologiens bakgrund

Det är ett misstag att tro att en handfull människor bär all skuld till det svåra som händer i Sydafrika av idag, eller att utpeka dem som ensamma skyldiga till den katastrof som hotar. Vi har att göra med långt mer invecklade och svåra frågor än en kartläggning av några få människors brister och tron att om man tillrättalägger deras misstag blir allt bra. Ondska tränger djupare än så.

Apartheid, folkåtskillnad, har rötter lika gamla i Sydafrika som Sydafrikas skrivna historia. När hugenotterna och liktänkande

fann det omöjligt att leva kvar i Europa i och med upphävande av ediktet i Nantes år 1685, utvandrade man bl.a. till Sydafrika och etablerade sig först och främst i nuvarande södra Kapprovinsen. Kolonialiseringen av södra Afrika och närvaron av inhemska folkgrupper (Khoi-Khoi och Bushmän i första hand) innebar bl.a. att hugenotterna återigen hade att leva tillsammans med oliktänkande människor. Drivna av dels ett starkt religiöst motiverat behov att bibehålla sin speciella identitet och karaktär, dels en djuptgående längtan efter självstyre och av andra opåverkad utveckling, lämnade man Kapprovinsen och drog norrut i hopp om att där kunna leva för sig och utan inblandning av andra. «The Great Trek» hade börjat. I det inre av det sydafrikanska höglandet träffade man oväntat på Bantu-talande människor, och när samexistens med dessa visade sig vara omöjlig drog man österut, över Drakensbergen, till områden som idag heter Natalprovinsen. Utmed kusten mötte man åter engelsmän. Men samlevnad med dessa och zuluer visade sig vara lika omöjlig som med Sotho och Tswana. Eftersom det nu inte fanns fler geografiska områden dit man kunde utvandra, sökte man istället etablera självständiga republiker, bl.a. Oranje Vrystaat, Transvaal och Vryheid. I dessa hoppades man att identitet och självstyre skulle kunna förverkligas. Republikernas historia blev emellertid inte långvarig, och om ideologien skulle överleva måste andra utvägar sökas. Man bildade parti med en partiideologi som utvecklades till det nationalistparti som år 1948 blev regeringsbildande och sedan dess har haft makten i sin hand.

Gedigna och detaljerade insikter i «The Great Trek» är viktiga moment i de sydafrikanska skolornas historieundervisning, för kunskaperna är i själva verket elementa i den ideologi som utvecklats till «The South African way of life», den sydafrikanska livsstilen.

En gång hade jag förmånen att få delta i ett samtal om den skolning som immigranter till Sydafrika behöver och hur denna skulle utformas. Att de förväntades behärska engelska och afrikaans var självklart. Det fanns också förslag om tillägg av ett afrikanskt språk vid ett senare tillfälle, i varje fall för sådana som skulle få arbete där också svarta människor hade anställning. Samtalet gjorde det alldeles klart att kunskaper i sydafrikansk historia ansågs vara lika viktiga som de två officiella språken. En läroverksrektor som deltog i samtalen sade: «They will never become true South Africans (d.v.s. rätttroga vita sydafrikaner) if they don't under-

stand us. And they will never understand us if they don't appreciate the role of the Great Trek in this country.»

Det är viktigt att notera att tanken om folkisolering och folkåtskillnad har sina rötter långt tillbaka i tiden, låt vara att den tog sig olika uttryck vid olika tillfällen och beroende på olika förhållanden. Det är också viktigt att erinra sig den motivering som man gör gällande, när det gäller att ideologiskt och nationalistiskt försvara sin rasåtskillnadspolitik.

Förutom hugenotter befolkades Sydafrika både av svarta människor och kolonialister från Europa. Mötet mellan dels svarta och vita, dels vita och vita, ledde till svåra motsättningar och många krig. Vad de svarta beträffar blev det de vita som segrade, huvudsakligen därför att de hade effektivare vapen. Hela södra Afrika behärskades snart helt och hållet av vita människor. Såsom regel är under liknande förhållanden, behandlades de besegrade styvmoderligt. Under vitt herravälde påbörjades västerländsk civilisering och utveckling av landet. Exploatering, manipulation och övergrepp fattades inte. De vitas begär och högmod drev dem till detta. Evolutionismens lära övertygade dem om att de hunnit längst i utveckling och tekniskt vetande, och slutsatsen blev att de andra måste fostras och civiliseras för att så småningom bli som de. Guld, diamanter och diverse metaller upptäcktes i jordens innanmäten, och många vita (européer) såg ett tillfälle att på kort tid bli rika. Lönande jordbruk utvecklades och industri växte fram i anslutning till kolfynd och guldgruvor. Invandrare strömmade till i stora skaror. Teknisk utveckling gjorde sig påmind överallt, och Sydafrika började bli en västerlandets utpost i Afrika. Det fanns gott om arbetskraft, och en tid var «cheap labour» ett lockbete för fler och större investeringar i landet.

5. «The South African Way of Life», Sydafrikansk livsstil

Vita sydafrikaner är barn av två traditioner. Dels hugenotterna med sina identitetskrav och behov att som hotad minoritetsgrupp hävda sin tillvaro, dels västerlandets behov att tillvarata ägandets interessen. «The South African way of life» av idag är en ideologi som försöker bevaka framförallt den vite mannens två huvudprioriteringar, nämligen identiteten och ägandet. Drivna av alla de krafter, krav, fordringar, behov och olika livsåskådningar som finns i Sydafrika, har man successivt skapat alla de skrivna och oskrivna

lagarna — och de oskrivna lagarna är ofta långt grymmare än de skrivna — som idag har låst fast både vita och svarta i ett skruvstäd av ohygglig karaktär. Men landets regering är övertygad om att «separate development» är enda utvägen för en vit minoritet och tillämpar därför ideologien med ett nära nog fanatiskt patos. Om så kräves, är man beredd att betala det yttersta pris som tillämpningen kräver.

Sydafrikansk livsstil producerar både rikedom och fattigdom. De rika blir allt mer rika, och de fattiga ofta fattigare. Systemet bygger på konkurrens, men begränsar till ett minimum de som kan ställa upp som konkurrenter, och inkomsten av landets tillgångar delas i huvudsak av dessa. Följden är att ju mer man har, desto mer kan man få, och ju mer som disponeras på detta sätt, ju mindre blir kvar att fördela i den stora massan, som inte har mer att satsa än billig arbetskraft. Det blir till sist en ond cirkel i vilken det alltid blir de underprivilegerade som på förhand är dömda att förlora ytterligare. Tusentals människor föds i Sydafrika av i dag för att uppleva föga mer än hunger och försakelse. Bara Gud vet hur många, både barn och vuxna, som årligen dör av svält och lekamliga umbäranden, inte minst i områdena där tvångsflyttningar kastat sin ohyggliga skugga över människors liv.

Systemet är inte inställt på att tillvarata de hungrandes och underprivilegerades intressen. Det saknar, med andra ord, kompetens att säkerställa en något så när jämn fördelning av ens de nödvändigaste livsförnödenheter. Detta därför att systemet är inriktat på vinst mer än på människor. Människorna kommer in i bilden i den mån de bidrar till ökad tillväxt och ymnighet. Deras personliga liv och ambitioner blir de mindre väsentliga frågorna. Idag har maskineriet utvecklats till ett monster som slukar människor för välfärdens och konkurrensduglighetens skull. «Job Reservations Act», «Influx Control Act», «Land Act of 1913», «Group Areas Act» och många andra lagstiftningar är relevanta begrepp i detta sammanhang. Jag tar mig friheten citera en ung, svart studentledare som spelat en viktig roll i utvecklingen i Soweto under senare tid, en bekännande anglikan och samtidigt intensivt politiskt engagerad. Tillfället var ett studentmöte där skolelever bl.a. protesterade mot exploatering av sina fäder i industri och gruvor. «Vi söker inte vapen! Vi vill inte skjuta ihjäl och vi vill inte skada någon. Men vi fordrar att våra fäder blir mer än kugghjul i fabriker, kugghjul som oljas så länge de fungerar och sedan kastas ut på Bantu Homelands soptip-

par när de slitits ut. Vi vill äga tomter här i Soweto och i Johannesburg och husen skall vara våra hem. Vi vill att våra fäder skall ha löner som tillåter oss att leva värdigt som människor. De skall också vara med och bestämma om vårt lands framtid. Borde de inte myndigförklaras efter 300 års uppväxt och anpassning? Är det inte så vi vill att våra fäder skall behandlas, I barn av våra fäder?». Det gick ett sus genom salen när hundratals ungdomars knytnävar höjdes i «Black Power's» tecken som salut till uttalandet.

Systemet tillåter inte opposition. Förutom att härska totalt, försvarar det sin ställning och sina intressen med alla tillgängliga medel. Det legaliserade våldet i form av terror och ändlösa arresteringar, polisrazzior under dygnets alla timmar, tortyr och annat gruvligt motiveras med kravet att upprätthålla lag och ordning. Men oppositionen låter sig inte längre tystas, och under växande kränkning blir den alltmer militant och revolutionistisk till sitt väsen. I ljuset av en sådan utveckling blir det legaliserade våldet så mycket mer effektivt och drastiskt, och det besvaras med tilltagande revolutionär verksamhet. Till sist blir allt och alla uppslukade i en våldets spiral vars utlösning inte kan bli annat än förstörelse och död.

Vi behärskas av ondska. All girighet, avund, misstänksamhet, snålhet, allt fysiskt och psykiskt lidande, allt förtryck, manipulation och övergrepp såväl som hyckleri, hjärtlöshet, blindhet, brist på barmhärtighet och omsorg, kärlek och förståelse, allt hat och all bitterhet — detta och allt annat ont är de verktyg den onde ger människor som vapen i hans onda rikes sak. Så var det med Herodes, Kaifas, överstepräster, de skriftlärde, fariséerna och de äldste. Medvetet eller omedvetet blev de marionetter i ondskans hand. Så är det överallt i världen idag. Så är det också i Sydafrika.

Sydafrika är ensamt i världen om legalisering av folkåtskillnadsideologien. Hade man utgått från en rättvis fördelning av land och tillgångar, och hade ideologien utarbetats i samförstånd med alla berörda parter, hade principerna kanske kunnat försvaras och eventuellt accepteras. Förutsättningarna för en fredlig samexistens med s.k. Homelands vid varandras sida hade varit en teoretisk möjlighet. Men förhållandet är annorlunda. En liten procent av landets befolkning har fattat beslut som skall gälla alla och som till varje pris måste tillämpas. De lidanden som systemet åstadkommit är väl kända, och att här förlänga den redan avskräckande långa listan tjänar föga. Istället vill jag peka på fyra faktorer som i Sydafri-

ka har blivit ondskans speciella vapen och som åstadkommit så mycket lidande.

6. Egoismens fyra redskap

Först pengar och ägodelar. Det var de goda framtidsmöjligheterna som förde många vita till Sydafrika. Samma förhoppning driver många av dagens sydafrikaner att dels samla mer, dels försvara vad man redan har. Investeringar, förvaltning, banktransaktioner, börs, bolag och bolagsstämmor, hela affärsvärlden handlar om detta tema. Ekonomiska intressen behärskar till den grad våra liv att etiska och moraliska begrepp mister sina värden när finansiella intressen står på spel. Först kommer affärerna, sedan de mindre väsentliga frågorna. Guld, diamanter, kol, rika malmfyndigheter, blomstrande socker- och fruktodlingar och växande industri har tillspetsat pengarnas och ägodelarnas problematik i Sydafrika!

Det är inte utan smärtans udd som Bibeln beskriver tillgångar som ett utomordentligt svårt hinder för medborgarskap i Guds rike. Människor har att välja antingen Gud eller Mammon. Kompromiss är inte möjlig. Så långt är människor fallna i detta hänseende att ingenting mindre än ett Guds under kan rädda oss undan tilgångarnas tyranni, ett under lika mirakulöst som att få en kamel att tränga sig igenom ett nålsöga.

Det andra är prestige och status. I Sydafrika föds man in i de kategorier till vilka man sedan skall höra. Är man vit, eller kan man bevisa helt vita förfäder ett visst antal släktled tillbaka i tiden, tillhör man automatiskt dem i samhället som har prestige och status, oavsett kunskaper, förmåga eller andra liknande värderingar. Om man tillhör den svarta befolkningen är man i en del väsentliga avseenden helt utan anspråk, och därför i avsaknad av prestige och status. Tillhör man den s.k. «Coloured Community» eller «Indians» kan man ha det socialt något bättre än de svarta men förblir utan rösträtt i de nationella sammanhangen. Det är i relationerna mellan dem som har status och prestige och de som saknar sådan som diskriminering på rasistiska grunder oftast sker. Olika lön för samma arbete, olika behandling trots samma examina, olika tillfällen och olika förmåner, olika krav och olika människovärde. Är man svart och arbetar för en vit, framför allt på landsbygden, förväntas man vara nöjd med att äta gröt i köket, och arbetsgivarens avlagda kläder duger ofta som finkläder. Socialantropologer i Sydafrika talar om «a seeking for recognition» bland svarta människor, och det-

ta sökande efter erkännande är intimt sammankopplat med prestige och status. Av samma skäl väger statussymbolerna så tungt i Sydafrika.

Dr X är framstående vit läkare vid ett sjukhus som betjänar en storstads svarta befolkning. Han tillhör den växande grupp unga kristna sydafrikaner som är övertygade om att om de vita inte börjar praktisera vad de tror borde vara de riktiga relationerna mellan Sydafrikas olika etniska grupper och folk, kan man inte hoppas på förbättring. Därför har han vikt sitt liv åt arbete bland svarta sjuka och lämnar en lovande akademisk karriär bakom sig. Han konstaterade en gång: «Som vit har jag råd att åka till sjukhuset i en Volkswagen Beetle. Men min svarta kollega har inte råd att komma i mindre än en Mercedes eller en Jaguar. Det är det enda sättet för honom att hävda sig i samhället. Folk skulle annars behandla honom som vilken annan gruvarbetare som helst.»

Frågan om prestige och status är inte ny eller ens relaterad till enbart Sydafrika. En gång ville lärjungarna veta vad Jesus hade att säga om den störste i himmelriket. Han sade till dem: «Om I icke omvänden eder och bliven såsom barn, skolen I icke komma in i himmelriket» (Matt. 18, 1–3). Barnet som ställdes upp i lärjungakretsens mitt var inte oskuldens och den blåögda naivitetsens symbol. Den lille stod för ett liv som saknade prestige- och statustänkande.

Etniska solidaritet är det tredje. I Sydafrika uppmanas alla att stå solidariska med den etniska folkgrupp man tillhör. Det är inom denna man skall uppleva sin identitet och sin tillhörighet. Därför skall man solidariskt sluta upp kring folkgruppens speciale livsintressen och livsvillkor. Om ett Bantu Homeland redan finns eller är i vardande skall solidariteten också riktas til detta. Men tyngdpunkten ligger på folkgruppen. Medborgarskap är till sist inget mindre än full och hängiven solidaritet med framför allt folkgruppen. Givetvis innebär denna solidaritetstanke ett accepterande av principerna som gäller för «separate development policy». För att stärka och befrämja folkgruppsolidariteten sänder «Radio Bantu» program på diverse språk representerade i Sydafrika på ett sätt som både fascinerar och engagerar lyssnaren. Helt automatiskt blir man fångad i detta nät av grupptillhörighet. Begrepp och tankegångar som användes i programmen, programmets innehåll och attityden de reflekterar är riktad åt solidaritetstänkande. Vare sig man vill det eller ej, känner man sig plötsligt stå med det folk vars språk ta-

las i sändingen, vars nyheter uppläses, vars personliga hälsningar från den ene till den andre är väsentliga programpunkter.

Jesus påminner oss om att gruppsolidaritet inte är en dygd. «Om I älsken dem som älska eder, vad kunne I få därför? Också syndare älska ju dem av vilka de bliva älskade» (Lk. 6, 32). Den solidaritet Jesus förordar innesluter hela mänskligheten i sina armar. Vad den vite sydafrikanen beträffar gäller det att bli solidarisk med de ambitioner och förhoppningar som finns i ett svart bröst och hjälpa honom att realisera dessa så långt de är riktiga och kristet legitima. Den svarte skall visa solidaritet gentemot den föraktade utnyttjarens försök att vandra bättringens och omvändelsens svåra stig.

Det sista handlar om makt. Det är ett lands regerande politiska strukturer och ideologi som bestämmer hur makten användes och tillämpas, utnyttjas och manipuleras, målsättningen med maktens användning, maktens karaktär och dess omfattning. Medan det är maktens tillämpning människor upplever och känner, är det strukturerna och ideologien som måste ändras, om makttillämpningen inte anses fördelaktig.

Vem som har makten i Sydafrika idag är väl känt. Det är lika väl känt hur denna makt både brukas och missbrukas. Det stora flertalet människor i landet inser att en förändring måste ske, och att förändringen måste komma omedelbart, radikalt och med genomgripande reformer, om förödelse skall undvikas. De försök som hittills gjorts för att visa välvilja — jag tänker närmast på gester sådana som att allmänna bibliotek blivit tillgängliga för alla landets invånare, att man tagit bort de diskriminerande anslagen «endast för vita» på parksoffor i städerna, att man idag slipper gå till separata diskar i banker eller den rad av rasistiskt betonade diskrimineringar som P.W. Botha lovade ta bort — är inte strukturförändringar. Vad man gjort är att eliminera de minst påfrestande diskrimineringsformerna utan att vidröra politikens ideologi och dess maktbruk. Vad som fordras är en radikal förändring i strukturerna.

Det är Jesus som erbjuder oss den mest radikala förändringen i strukturformerna. «I veten att de som räknas för folkens furstar uppträda såsom herrar, och att deras mäktige låta dem känna sin myndighet. Men så är det icke bland eder; utan den som vill bli störst bland eder, han vare de andras tjänare, och den som vill vara främst bland eder, han vare allas dräng» (Mk. 10, 42 — 44).

7. Sydafrikas hopp

Människan och fatalisten säger att det knappast finns hopp om en

fredlig lösning av Sydafrikas svåra problem längre. När premiärminister Botha under året tillkännagav planer om en ny konstitution men att i «President's Council» inte kommer att ingå svart representation (däremot s.k. Coloureds och Asians), och att «Constellation of Southern African States»-tanken blir alltmer aktuell, sjönk det sista hoppets skepp.

Trots mycket starka ord inte bara om kris utan om ruin från oppositionspartiet, ser jag inget hopp i partiets politik så länge det inte tillkännager en mycket radikalt förändrad attityd och tillvägagångssätt — en politisk programförklaring som helt och hållet gör rent hus med allt som heter diskriminering och ger alla medborgare fullt människovärde och dithörande praktiska konsekvenser. Låt vara att partiet fördömer diskriminering — samhällsstrukturerna förändras inte avsevärt, om inte ett alternativt förslag presenteras. Frågorna om människovärde, delat ansvar och social rättvisa kvarstår i dagens läge som obesvarade.

Optimister i Sydafrika har försökt upptäcka paralleller mellan Sharpeville-oroligheterna år 1960 och de som bröt ut den 16 juni, 1976 och dess fortsättning i händelser fram till innevarande år. Efter Sharpeville-händelsen föll marknaden katastrofalt. Men den hämtade sig snabbt igen, och inom kort var man inne i den kraftigaste högkonjunktur man någonsin upplevt. Den utländska investeringstakten växte mycket snabbt, när det visade sig att regeringen alltjämt hade kontroll över läget. Men parallellen mellan 1960 och 1976 är ytlig. Den utmaning mot hela det sydafrikanska regeringsprogrammet som demonstrerades med början den 16 juni, 1976, är av helt annan art och kaliber än ved någonsin tidigare visats. Svarta människor, och särskilt ungdomen, är idag långt mindre tålmodiga än år 1960. Sydafrika omringas idag av stater som övergått (eller övergår vad gäller Namibia) till svart styre, och i USA har president Carter uttalat sig för majoritetsstyre i hela södra Afrika. Det är nog mer realistiskt att säga att onsdagen den 16 juni 1976 är en milstolpe i sydafrikansk historia, och att Sydafrika efter detta datum inte blir det gamla igen. Det finns nog ingen väg tillbaka till det Sydafrika som existerade före denna dramatiska onsdag.

Vad är då Sydafrikas hopp? Den kristne måste se ett hopp i ett dystert läge precis som Stefanus såg hopp i en tillsynes hopplös situation. Tron är fatalismens motsats. Den är en god och sann övertygelse att där Gud tillåts verka sker någonting gott. Både Skriften och historien lär oss att när tro fått ersätta hopplöshet och skepti-

cism har det omöjliga kunnat ske. I hemstaden Nasaret kunde Han «icke där göra någon kraftgärning» och «förundrade sig över deras otro» (Mk. 6, 5–6), men annorstädes i Galiléen botades sjuka, spetälska blev rena och onda andar drevs ut.

Sydafrikas hopp är att Gud finns, att Gud verkar i sin värld idag och att Hans Kyrka finns och lever. Också i dagens Sydafrika. Sydafrika är med på Guds frälsningskarta. När Gud i Jesus Kristus blev människa, steg Han ner i en ond värld för att rädda människor ur den ondes våld. På samma sätt är Kyrkan kallad att i Kristi fotspår gå in i ondskan för att där kämpa mot ondska. Att dra sig tillbaka och på betryggande avstånd stå och se på vore inget mindre brott än ett förnekande av inkarnationen.

8. Kyrkans roll och förkunnelse

Det är en särskild Guds gåva att Kyrkan i Sydafrika förflyttat sig från en försvarsinställning till en långt mer aggressivt-profetisk attityd. Tvingad av omständigheterna, i vilken Hon lever, har Kyrkan alltmer blivit enig om både vittnesbörd och aktion i den situation som landet erbjuder. Gud har välsignat Kyrkan med goda och orädda kyrkoledare som kunnat både bedöma situationen och precisera Kyrkans budskap i den situationen. Tillåt mig exemplifiera.

Tidpunkten var juli 1974. I Sydafrika var dagssamtalet frågan om ökad gerillaverksamhet och löfte om ökat stöd till gerillan från olika håll i världen. Södra Afrika kände sig hotat. I ett sådant läge gällde det att mobilisera landets folk mot gerillan och bygga upp en mycket stark opinion för landets försvarsmakt. I denna situation, där massmedia talade för ökad militär aktion mot gerillan, moraliskt såväl som finansiellt stöd till soldaterna som försvarade «The South African way of life», hade Kyrkan ett ord att säga. Samlade till South African Council of Churches' årliga konferens sade Kyrkan att vi i verkligheten stod inför ett inbördeskrig. Den s.k. gerillan är vårt eget folk som inte ser någon annan utväg än att fly landet och återvända som gerilla. Man uttalade sig för en mycket noggrann analys av vapenvägran och påpekade att lösningen till spänningen måste sökas annorstädes än i blodsutgjutelse.

När Kyrkan i Sydafrika inte längre frågade: «Vad är tillåtet?» utan snarare: «Vad säger Gud?» kom man sitt vittnesbörd och uppdrag närmare. Drivna av en allt klarare övertygelse att Kyrkan måste arbeta för bättre och rättfärdigare levnadsvillkor i enlighet med

Guds krav, har olika samfund bl.a. beslutat att skolor inom kyrklig regi skall integreras. Det räcker inte att de teologiska institutionerna sedan några år tillbaka varit multi-rasiala, även om detta i och för sig var en god början. Nu gäller det alla andra kyrkligt drivna skolor! Har man i minne att det råder en ganska stor skillnad mellan målsättning och fordringar mellan den undervisning vita barn i Sydafrika får och den som erhålles genom s.k. «Bantu Education», börjar man förstå konsekvensen av det beslut som nu fattats av samfundet. Och har man besinnat det stora roll som prestige och status spelar i Sydafrika, kan man bilda sig en uppfattning om det pris som framför allt vita skolbarn måste betala om de går i samma klass och skola som svarta! Men det finns de som är villiga att betala det priset. Vi tackar Gud för dem.

Kanske mindre dramatiskt, men väl lika betydelsefullt vad gäller finanser och personal, är den Romersk Katolska Kyrkans beslut att alla sjukhus i Kyrkans regi skall upplåtas åt folk av alla raser. Finansiellt kommer det att betyda att staten förmodligen fråntar dessa sjukhus alla anslag och sjukhusen får finna nya vägar att säkerställa institutionernas ekonomi.

9. Kyrkans två viktiga läxor

I sitt ibland intensiva engagemang i Sydafrikas händelser har Kyrkan lärt sig två viktiga läxor. Först att Kyrkans liv och vittnesbörd är mer än ett socialt program som enbart riktar sig till ett ansvarstagande för alla lidande, sårade, rättslösa och förtvivlade. I Sydafrika erkänner man på kyrkligt håll denna stora risk, därför att Kyrkan varit så konsekvent indragen i allt det lidande som tvångsflyttningar, skjutvapen, fattigdom och okunnighet åstadkommit. Det gäller för Kyrkan att under alla omständigheter erinra sig att Evangeliets frigörande budskap tränger långt djupare än till en människas fysiska lidanden.

Den andra läxan är att Kyrkan måste tala till alla landets invånare. Man hade varit på kyrkogården i Soweto för att i mulden där bädda ner offer för oroligheterna. Runt omkring de hundratals människor som samlats kring de sörjande hade det stått en ring av polis och militär. Efter jordfästningen skingrades människomassorna och en präst kom att tala med en av de vita polismännen. Denne visade sig vara en man som hade varit med om att skjuta onsdagen den 16 juni. Till det yttre en stor och orädd man, djup basröst, sol-

bränd och fysiskt i bästa kondition. Han bar på både skjutvapen och rökgranater; skräckinjagande och fasansfull. Men med bara några ord, samlade i en enda mening, uttryckte han sin och hela folkets rädsla: «Du har talat mycket till dessa» — han pekade mot de svarta — «men har Du ingenting att säga oss? Eller har Gud övergivit oss? (Of het God ons verlaat?)». Rädsla är, till sist, många vitas fångenskap. Vad har Kyrkan att säga dessa fångar? På samma sätt som Kyrkan stått ungdomarna i Soweto nära och bl.a. stött dem i deras moraliska strävanden, på samma sätt är Hon kallad att förkunna det förlösande ordet till de i skräck fångna. Hon är också kallad att tala till den växande grupp vita sydafrikaner som alltmer högljutt framför sin begäran att regeringen måste inse det oundvikliga och dela både makt och ekonomiska framtidsmöjligheter med Sydafrikas 18,6 miljoner svarta.

Så hög och så härlig är Kyrkans kallelse!

När Guds Jerusalem en gång kommer att ersätta ett underbart, rikt, vackert men sönderstyckat och sönderslitet land, då kommer man också att med sångaren kunna sjunga ut:

När Herren åter upprättade Sion,
då voro vi som drömmande.

Då blev vår mun uppfylld med glädje
och vår tunga med jubel.

Då sade man bland hedningarna:

'Herren har gjort stora ting med dem':

Ja, Herren har gjort stora ting med oss,
däröver voro vi glada.

Herre, upprätta oss igen,

såsom Du återför bäckarna i Sydlandet.

De som sår med tårar, skola skörda med jubel!

De gå åstad gråtande och bära sitt utsäde:

De komma åter med jubel, och bära sina kärvar.» (Ps. 126).